

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики

Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Сучасні доктрини адміністративного
права та процесу» вибіркових компонент
освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

081 Право 081 Law

за темою – *Вчення про адміністративні суди як провідних суб'єктів
адміністративного процесу*

Харків 2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 року № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 року № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 року № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18 серпня 2023 року №

Розробники:

1. Завідувач кафедри адміністративного права та процесу факультету №1, д.ю.н., професор Салманова О.Ю.,
2. Професор кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики факультету №6, д.ю.н., професор Бугайчук К.Л..

Рецензенти:

1. Професор кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування, к.ю.н., доцент Іванцов В. О.,
2. Заступник начальника відділення поліції №3 Харківського районного управління поліції №1 ГУНП в Харківській області, д.ю.н., с.н.с. Прокопенко О.Ю..

План лекції

1. Дослідження системи та правового статусу адміністративних судів.
2. Науковий аналіз проблем визначення підвідомчості та підсудності справ адміністративним судам.
3. Розробки особливостей та порядку постановлення адміністративними судами судових рішень.

Рекомендована література:

Основна

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Бакуменко В. Д., Бондар І.С., Горник В. Г., Шпачук В. В. Особливості публічного управління та адміністрування: навчальний посібник. Київ: КНУКіМ, 2016. 167 с.
3. Питання адміністративного права. Кн. 2. Відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Харків: ООО «Оберіг», 2018. 182 с.
4. Бородін І., Шапенко Л. Еволюція адміністративного права України. *European political and law discourse*. 2016. № 3 (2). С. 121-125.
5. Адміністративне право України (Загальна частина): навч. посібник / за заг. ред. О.А. Задихайла. Х.: Право, 2016. 298 с.
6. Адміністративне право України: підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 680 с.

Додаткова

1. Джафарова М.В. Ступінь наукової розробленості проблеми визначення адміністративного процесуального права в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 6. Т.1. С. 170-175.
2. Дудник Р.М. Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01 - «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень». Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. 20 с.
3. Джафарова М.В. Тенденції розвитку адміністративного процесуального законодавства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 3. Том 1. С.190-193.
4. Федоренко Т.В. Новації в судовій реформі України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 128-131.
5. Тімченко С.В. Моделі інституту адміністративної юстиції в загальноєвропейських системах права. *Актуальні проблеми юриспруденції*. 2017. № 2. С. 155-157.
6. Муза О.В. Теоретичні проблеми адміністративних процесуальних

правовідносин в Україні: автореф. дис. ...докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ: ДНДІ МВС України, 2016. 38 с.

7. Писаренко Н. Б. До питання про особливості формування вітчизняної концепції адміністративного процесу. Питання адміністративного права. Кн. 1. Відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х.: Право, 2017. 282 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Ханик-Посполітак Р.Ю. Електронне правосуддя: сучасні європейські стандарти в цивільному судочинстві України. *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11985/KhanykPospolitak_Elektronne_pravosuddia.pdf?sequence=1
2. Хворостянкіна А.В. Європейські стандарти адміністративного процесу. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6738.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ № 1678-VII від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. Суб'єкт владних повноважень в адміністративному судочинстві. Сайт Полтавського окружного адміністративного суду. URL: <https://adm.pl.court.gov.ua/sud1670/rozyasnennya/87276/>
5. Сопільник Р.Л. Спрощення судових процедур та скорочення судових витрат як умова забезпечення доступності правосуддя на сучасному етапі. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2018. Vol. 4, No 2. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/4.2%20Sopilnyk.pdf>
6. Про судоустрій та статус суддів: закон від 02.06.2016 № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

Текст лекції

1. Дослідження системи та правового статусу адміністративних судів.

Основоположні засади функціонування системи адміністративних судів визначено у Конституції України, в ст. 6 якої закріплено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Основним Законом України межах і відповідно до законів України.

Основним призначенням діяльності адміністративних судів відповідно до ст. 124 Конституції України є здійснення правосуддя щодо публічно-правових спорів, які виникають у державі.

Розглядаючи сутність судової влади та її суб'єкта – адміністративних судів, зупинимось на характеристиці їх ознак.

1. Судова влада в державі здійснюється із урахуванням конституційно закріпленого поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки влади (ст. 6 Конституції України). Однак, слід наголосити, що поділяється не сама влада, а структурно-функціональний механізм її здійснення. Це означає, що державний апарат як цілісна сукупність органів, що здійснюють державну владу, формується за функціональною та суб'єктною (інституційною) ознакою. У першому випадку поділ влади означає виділення основних функціональних видів діяльності держави: 1) законотворення; 2) виконання законів; 3) правосуддя. У другому — означає розмежування в структурному устрої держави різних видів державних органів: 1) законодавчих; 2) виконавчих; 3) судових з притаманними їм державно-владними повноваженнями.

2. Судова влада є абсолютно незалежною гілкою влади, що гарантується низкою законодавчо закріплених гарантій. Так, згідно із ст. 126 Конституції України, незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією і законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

Крім того, неприпустимим є допущення щодо судових органів протиправних діянь чи бездіяльності. Інакше дотримання конституційних та інших правових норм, які гарантують незалежність судової гілки влади, її нормальне функціонування, забезпечується примусовою силою держави.

Так, якщо конституційні положення, які закріплюють незалежність адміністративних судів, порушуються, щодо суддів вчиняються інші протиправні дії чи допускається бездіяльність, що негативно впливає на здійснення адміністративного судочинства, то до винної особи застосовуватимуться заходи юридичної відповідальності (зокрема, адміністративної чи кримінальної).

Наприклад, згідно із ст. 185-3 КпАП України, неповага до суду, що полягає в злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в невідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил тягнуть за собою накладення штрафу від шести до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд тягне за собою накладення штрафу від шести до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Органи судової влади (у тому числі й адміністративні суди), як різновид державних органів, характеризуються такими ознаками: створюються з метою безпосереднього здійснення конкретного виду державної діяльності; виконують діяльність, що характеризується чітко визначеною державою спрямованістю, цілями, завданнями та функціями, певним обсягом компетенції (прав, обов'язків та предметів відання); здійснюють свою діяльність за допомогою визначених державою методів і форм; мають певну організаційно-правову форму, внутрішню структуру і зовнішні зв'язки.

4. Судова влада в Україні здійснюється, зокрема, через систему адміністративних судів, яка побудована на основі конституційних принципів територіальності та спеціалізації (ст. 125 Конституції України). Відповідно до цих принципів у системі судів загальної юрисдикції функціонують загальні і спеціалізовані суди. До останніх власне і відносяться адміністративні суди, які на основі принципу спеціалізації виокремлюються у відносно автономну систему. Цей принцип означає, що існуюча система судових органів в Україні організована з урахуванням виду справи, яка має розглядатись окремою системою судів загальної юрисдикції. Тобто, кримінальні, цивільні, господарські, адміністративні справи розглядаються та вирішуються спеціально створеними для такого розгляду судами: загальними, господарськими та адміністративними.

Натомість принцип територіальності обумовлює організацію судів загальної юрисдикції з урахуванням адміністративно-територіального поділу України. Тобто, якщо в ст. 133 Конституції України закріплено, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони р містах, селища і села, то, відповідно, адміністративні суди утворюються в окремих або одночасно кількох зазначених адміністративно-територіальних одиницях.

Адміністративні суди утворені в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі, обласних центрах України, поширюючи при цьому, залежно від судової інстанції (місцевий, апеляційний чи касаційний адміністративний суд), повноваження на відповідну адміністративно-територіальну одиницю держави або їх сукупність.

Використання принципів спеціалізації та територіальності при побудові системи адміністративних судів дозволяє забезпечити: а) кваліфікований та більш швидкий розгляд і вирішення правових спорів по суті у судових органах; б) сприяння підвищення професіоналізму суддів завдяки поглибленому вивченню ними окремих галузей законодавства та практики його застосування; в) більш надійний та якісний захист і відновлення прав, свобод та інтересів

фізичних і юридичних осіб; г) спрощений порядок звернення фізичних та юридичних осіб до судових органів; д) дотримання законності, об'єктивності, повноти розгляду та вирішення правових спорів у судових органах.

5. Адміністративні суди створюються виключно задля здійснення лише одного, законодавчо визначеного виду діяльності – правосуддя. Про надзвичайну важливість для суспільства та держави цього виду діяльності свідчить конституційне закріплення в загальних рисах механізму його здійснення. Так, відповідно до ст. 124 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Судові рішення ухвалюються судами іменем України й є обов'язковими до виконання на всій території України. Отже, правосуддя є видом державної діяльності, який пов'язаний із вирішенням соціальних конфліктів, в основі яких лежить спір про право, шляхом розгляду в судовому засіданні адміністративних справ з дотриманням встановленої законом процесуальної форми.

6. Оскільки зміст конституційно закріпленого поняття “правосуддя” надто широкий для однозначного розуміння, варто зауважити, що адміністративні суди здійснюють правосуддя не за всіма категоріями справ, а лише за тими, які стосуються конфліктів між фізичними, юридичними особами та суб'єктами владних повноважень (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи). Тобто адміністративні суди здійснюють виключно адміністративне правосуддя, розглядаючи та вирішуючи публічно-правові спори.

7. Адміністративні суди як гілка державної влади, представляють собою частину державного апарату, яка через відправлення правосуддя забезпечує досягнення суспільно значущих цілей, виконує частину завдань та функцій

держави. У цілому функції держави можна визначити як передбачені Конституцією та законами України напрями або види її здійснення. Незважаючи на те, що державна влада є багатофункціональною, відповідно до трьох видів влади розрізняють три основні, головні її функції: функцію законодавства, функцію управління (виконання законів та інших правових актів) та функцію правосуддя.

8. Адміністративний суд – структурно, функціонально й організаційно відокремлена частина судової влади, її носій, який безпосередньо відповідно до норм Конституції та законів України, за правилами спеціального виду юридичного процесу – адміністративного процесу – здійснює специфічний вид правосуддя щодо спорів, які виникають між суб'єктом владних повноважень та фізичними і юридичними особами.

9. В адміністративному суді здійснення правосуддя покладається на спеціально створений корпус професійних суддів. Тобто, перш ніж обійняти посаду професійного судді, перевіряється цілий ряд якісних та кількісних вимог, яким має відповідати кандидат, що претендує на таку посаду. У разі невідповідності кваліфікаційним та кількісним вимогам кандидатуру на посаду судді адміністративного суду відхиляють. Лише завдяки суворому та об'єктивному відбору можливо сформувати професійний суддівський корпус конкретного адміністративного суду.

Виходячи із викладеного, поняття адміністративного суду можна сформулювати, як складову судової гілки влади (систему організаційно та функціонально самостійних суб'єктів судової влади), яка через корпус професійних суддів, на основі норм Конституції та законів України здійснює правосуддя у справах, пов'язаних із публічно-правовими спорами.

2. Науковий аналіз проблем визначення підвідомчості та підсудності справ адміністративним судам

Основні положення компетенції адміністративних судів закріплені ст. 124 Конституції України, в якій визначено, що правосуддя в Україні здійснюється

виключно судами, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Відповідно до позиції деяких науковців-правників поняття компетенції слід розглядати за допомогою трьох найважливіших ознак: 1) наявність спеціальних предметів відання; 2) визначення владних повноважень і меж їх застосування; 3) обов'язки органу.

Інші дослідники до поняття «компетенція» органу державної влади включають: а) коло питань, з яких він володіє певними знаннями, і б) коло повноважень (прав та обов'язків відати чим-небудь); у сучасному українському адміністративному праві компетенція (від лат. *competentis* – належний, здатний) визначена як певний обсяг державної діяльності, покладений на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативними актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності.

Таким чином, компетенцію адміністративних судів слід розглядати як: 1) визначене процесуальним законом коло питань, що підлягають вирішенню, та закріплений обсяг; 2) відповідних повноважень. Інакше кажучи в ст. 17 КАС України визначено адміністративні справи, підвідомчі адміністративним судам.

Як зазначає В. І. Тертишников, компетенція судів визначається колом питань, які вони вправі та зобов'язані вирішувати. Частиною судової компетенції є судова підвідомчість. Частиною 2 статті 4 КАС України встановлено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення.

Закони України можуть передбачати вирішення певних категорій публічно-правових спорів у порядку іншого судочинства (наприклад, ст. 60 Закону України “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 року встановлює, що заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів Антимонопольного комітету України до господарського суду у двомісячний строк з дня одержання рішення).

Отже, підвідомчість адміністративних справ – правова категорія, яка відмежовує публічно-правові спори, що мають розглядатись і вирішуватись адміністративними судами від спорів, які віднесені до компетенції інших судових органів.

Саме в такому розмежуванні й полягає практичне значення інституту підвідомчості адміністративних справ у адміністративному процесі. За допомогою категорії “підвідомчість” забезпечується нормальна діяльність і належне правосуддя не лише адміністративних судів, але й організується стабільне функціонування національної судової системи в цілому. Підвідомчість визначає, які судові органи мають розглядати та вирішувати ті чи інші правові спори чи конфлікти.

Також практичне значення підвідомчості безпосередньо пов’язане із процесуально-правовими наслідками недотримання правил про підвідомчість справ адміністративному суду. Тобто якщо справа не підвідомча адміністративному суду, суддя на стадії подання позову та порушення адміністративної справи може відмовити у відкритті провадження в адміністративній справі. У випадку, коли непідвідомчість справи адміністративному суду виявляється на стадії судового розгляду, адміністративний суд закриває провадження у справі.

Зазвичай у процесуально-правовій літературі виділяють три загальних критерії підвідомчості справ (правових спорів) суду: 1) наявність і 2) характер спору про право; 3) особливий суб’єктний склад спору.

Наявність і характер спору про право. Зміст законодавчих норм свідчить, що адміністративним судам підвідомчі справи, які обов’язково є, по-перше, спірними та, по-друге, адміністративно-правового характеру. Справи підвідомчі адміністративним судам у КАС України отримали назву справ адміністративної юрисдикції, які відповідно до ст. 3 КАС України представляють собою переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір. Із викладеного можемо зробити висновок, що безспірні публічно-правові справи (у яких відсутній конфлікт інтересів) адміністративним судам не підвідомчі й

мають розглядатись у позасудовому порядку. Також адміністративним судам не підвідомчі справи, які виникають не із публічно-правових відносин (наприклад, приватноправових, трудових відносин).

Тому, обов'язковим критерієм віднесення справи до підвідомчості адміністративних судів має бути її адміністративно-правовий (публічно-правовий) характер. Оскільки існує значний масив публічно-правових відносин: а) урегульованих нормами не адміністративного права (наприклад, нормами конституційного права, кримінального права) та правовідносин, хоча й урегульованих адміністративно-правовими нормами, але б) віднесених законом до компетенції інших державних органів, то відповідно у КАС України закріплено вичерпний перелік публічно-правових справ, на які компетенція адміністративних судів не поширюється на чотири категорії справ.

Визначивши за допомогою підвідомчості, яким саме судовим чи юрисдикційним органом має розглядатись та вирішуватись публічно-правовий спір, виникає необхідність правильно визначити адміністративний суд, до якого слід звертатись із конкретним адміністративним позовом.

Відповідно до положень Конституції України та Закону України “Про судоустрій і статус суддів України”, адміністративні суди є спеціалізованими судами в системі судів загальної юрисдикції, яка утворена за принципами територіальності та спеціалізації. Відповідно до цих принципів існуюча національна система адміністративних судів доволі складна та ієрархічна. Тому при поданні адміністративного позову виникає складність із визначенням конкретного суду, який, за законом, зобов'язаний прийняти рішення по такій заяві.

У КАС України з метою правильного визначення 1) адміністративної судової інстанції та 2) конкретного адміністративного суду, до яких слід звертатись із адміністративним позовом, закріплено поняття підсудності адміністративних справ. Відтак, якщо норми про підвідомчість встановлюють коло справ, віднесених до розгляду адміністративних судів як окремої системи юрисдикційних органів, то інститут підсудності дозволяє розмежувати справи,

віднесені до компетенції адміністративних судів, у межах системи цих судів між окремими її ланками чи елементами.

Якщо при визначенні підвідомчості встановлюється, суд чи не суд має вирішувати правовий спір, то при визначенні підсудності питання про те, що справу вирішує суд, уже вирішено позитивно. Відтепер необхідно визначити, який саме суд має розглядати справу. Однак, запропоновані поняття підсудності не єдині.

Так, у юридичній літературі, наприклад, В. С. Стефанюком та О. М. Пасенюком поняття підсудності також пов'язується із колом адміністративних справ, на вирішення яких має повноваження відповідний адміністративний суд. Із викладеного випливає, що підсудність адміністративних справ можна розглядати у двох аспектах: 2) як правовий інститут, який регулює віднесення адміністративної справи до компетенції, по-перше, окремої ланки системи адміністративних судів, по-друге, конкретного адміністративного суду цієї системи; 2) як сукупність адміністративних справ, які завдяки своїм властивостям (зміст справи, суб'єкти справи, предмет спору) належать до компетенції як системи адміністративних судів в цілому, так і окремого суду цієї системи, зокрема.

Розподіл публічно-правових спорів у межах системи адміністративних судів здійснюється з урахуванням низки фактичних обставин, які мають місце в кожному конкретному виникненні конфлікту між двома суб'єктами. Обставинами, які впливають на такий розподіл публічно-правових спорів (обставини, які обумовлюють підсудність конкретної адміністративної справи адміністративному суду), є:

1. Особливий склад учасників публічно-правового спору. Залежно від специфіки такого складу конкретна адміністративна справа розглядатиметься у загальному місцевому суді, окружному адміністративному суді, або ж у Вищому адміністративному суді України.

Так, наприклад, Вищому адміністративному суду України як суду першої і останньої інстанції підсудні справи: 1) щодо встановлення Центральною

виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму; 2) щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України.

2. Місцезнаходження позивача або відповідача. За загальним правилом адміністративні справи вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача.

3. Належність адміністративного до певної інстанції системи адміністративних судів. Тобто різні публічно-правові спори можуть розглядатись та вирішуватись або, місцевими загальними судами як адміністративними судами, або окружними адміністративними судами, або апеляційними адміністративними судами, або Вищим адміністративним судом України.

Отже, узагальнюючи розглянуті поняття підсудності та обставини підсудності адміністративної справи конкретному адміністративному суду, підсудність справ адміністративної юрисдикції можна визначити, як закріплений процесуальним законом механізм розподілу публічно-правових спорів між окремими ланками адміністративної судової системи та окремими її складовими — адміністративними судами, який (тобто розподіл) здійснюється з урахуванням особливостей та змісту відповідно таких спорів.

3. Розробки особливостей та порядку постановлення адміністративними судами судових рішень

Зупинимось на вивченні порядку постановлення та структури основного процесуального документа адміністративного суду – постанови, якою суд остаточно вирішує спір по суті. Як правило, постанови місцевих, апеляційних адміністративних судів та Вищого адміністративного суду України за змістом і процедурою постановлення в основному подібні.

Постанови адміністративного суду першої інстанції постановляються за такими правилами.

1. Суд приймає постанову іменем України негайно після закінчення судового розгляду.

2. Постанова приймається, складається та підписується в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу.

3. У виняткових випадках, залежно від складності справи, складення постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більше ніж п'ять днів з дня закінчення розгляду справи. При цьому вступна та резолютивна частини постанови підписуються всім складом суду, проголошуються в тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи, і приєднуються до справи.

4. Виправлення в судовій постанові мають бути застережені складом суду, який його ухвалив.

5. Суд до закінчення судового розгляду справи може прийняти постанову щодо частини позовних вимог за клопотанням особи, яка бере участь у справі, якщо з'ясовані судом обставини дають можливість без шкоди для справи вирішити частину позовних вимог. Постанова щодо частини позовних вимог може бути оскаржена у загальному порядку.

6. Судова постанова проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати.

7. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

8. Особи, які беруть участь у справі, можуть отримати в суді копію постанови суду. Таку копію не пізніше, як на наступний день після ухвалення надсилають особі, що бере участь у справі, але не була присутня в судовому засіданні. Якщо копія постанови надіслана представникові, то вважається, що вона надіслана й особі, яку він представляє. У разі проголошення в судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин постанови суд повідомляє час виготовлення постанови суду в повному обсязі.

При винесенні рішення суд має вирішити дві групи питань. Перша (основна) група питань належить до вирішення матеріально-правового спору між сторонами. Адміністративний суд має вирішити такі питання:

- які юридичні факти у результаті судового розгляду слід визнати встановленими і які невстановленими. Суд у даному випадку має обговорити факти, покладені в основу позову і в основу заперечень проти позову;

- яким чином у зв'язку із встановленням юридичних фактів мають бути оцінені докази. Визнати факт встановленим чи невстановленим суд може в силу його загальновідомості, на підставі встановленої в законі преюдиції або ж на підставі відповідних доказів. У нарадчій кімнаті суд має обговорити кожне питання про достовірність кожного із представлених по справі доказів і оцінити їх у сукупності;

- яка правова норма має бути застосована до встановлених юридичних фактів і відповідно до цього мають бути дані відповіді на такі питання: 1) які за своїм змістом правовідносини, що виникли між сторонами; 2) чи слід визнати за позивачем право на задоволення позову чи у позові потрібно відмовити; 3) у якому розмірі слід задовольнити позов, якщо він буде задоволений.

Оцінивши подані по справі докази і визнавши встановленими чи невстановленими факти, покладені в основу позову чи в основу заперечень відповідача, суд зобов'язаний застосувати до встановлених обставин відповідну норму матеріального права. Застосування норми права дозволяє суду з'ясувати характер існуючого між сторонами правовідношення і вирішити основне питання — про задоволення позову чи про відмову у ньому.

Друга група питань пов'язана із розподілом судових витрат та із визначенням порядку і строків виконання рішення:

- у нарадчій кімнаті суд обговорює і вирішує на підставі закону питання про те, на яку сторону і у якому розмірі мають покладатись судові витрати;

- тут же має бути вирішено питання про порядок виконання судового рішення і про строки його виконання.

Безумовно, що запропонована послідовність обговорення питань у нарадчій кімнаті є умовною. Процесуальний закон не визначає порядку засідання при винесенні рішення. Однак на підставі судової практики доцільно дотримуватись таких загальних правил: 1) суд зобов'язаний обговорити та

вирішити у нарадчій кімнаті усі перераховані вище питання; 2) питання другої групи завжди доцільно розглядати після вирішення питань першої групи; 3) при розгляді питань першої групи доцільно, як правило, перш за все ставити на обговорення питання, пов'язані із встановленням фактів і оцінкою доказів і вже потім вирішити питання про задоволення позову чи про відмову в позові, визначити розмір задоволення позовних вимог тощо.

Отже, під час прийняття постанови суд вирішує такі питання: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, якими доказами вони підтверджуються; 2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку звернення до суду тощо), що мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин; 4) чи належить задовольнити позовні вимоги або відмовити в їх задоволенні; 5) як розподілити між сторонами судові витрати; 6) чи є підстави допустити негайне виконання постанови; 7) чи є підстави для скасування заходів забезпечення адміністративного позову.

Розглянувши порядок ухвалення судових постанов адміністративними судами, проаналізуємо зміст цих постанов. Зміст судової постанови — це її внутрішня структура, утворена із взаємопов'язаних, взаємообумовлених та послідовно викладених частин і їх складових елементів.

Традиційно постанова адміністративного суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій складається із чотирьох частин: 1) вступної; 2) описової; 3) мотивувальної; 4) резолютивної.

Отже, постанови адміністративних судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій утворені із одних і тих же чотирьох послідовно викладених частин. Однак частини постанови адміністративного суду однієї інстанції за змістом відрізняються від таких же частин постанови адміністративного суду іншої інстанції, що обумовлюється судовою інстанцією, яка розглядає та вирішує публічно-правовий спір.

У першій частині постанови адміністративного суду – вступній частині – міститься загальна інформація про те, де, коли та за участю кого саме відбувся

судовий розгляд адміністративної справи. Ця частина підкреслює значення постанови адміністративного суду як акта державної влади, надає йому особливого авторитету і значення. Так, у вступній частині постанови адміністративного суду першої інстанції міститься інформація: про дату, час та місце її прийняття; найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали судді (суддів) і секретаря судового засідання; імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; предмет адміністративного позову. Дотримання вказаної форми вступної частини постанови має суттєве значення. Точне зазначення часу винесення постанови необхідне для визначення моменту вступу постанови у законну силу.

Вступна частина постанови адміністративного суду апеляційної та касаційної інстанцій містить у собі ті ж дані, що і вступна частина постанови адміністративного суду першої інстанції.

Вступна частина постанови адміністративного суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій починається зі слів “Іменем України” та закінчується словом “встановив”.

Наступна частина постанови адміністративного суду – описова частина – є однією із найголовніших складових частин цього процесуального документа, оскільки містить у собі виклад основних, головних обставин публічно-правового спору, з приводу якого власне і виник спір у суді. Дану частину постанови часто називають історичною, бо вона містить дані про виникнення матеріального правовідношення і спору, позиції сторін, третіх осіб, прокурора¹.

У цій частині постанови суд має викласти: хто, з якими вимогами звернувся, до кого ці вимоги заявлено, чим та як ця вимога обґрунтовувалась заявником, які заперечення надійшли, яка була позиція прокурора, представників державних органів, органів місцевого самоврядування. Якщо позовні вимоги змінились або, якщо позов був визнаний відповідачем, це також має бути зазначено в описовій частині рішення. Усі ці дані містяться у рішенні після слів “встановив” і закінчуються фразою приблизно такого змісту: “дослідивши обставини справи, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які

беруть участь у справі, суд вважає, що позов слід задовольнити (слід задовольнити частково, не підлягає задоволенню) на таких підставах”.

Однак описова частина постанови адміністративного суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій дещо відрізняються одна від одної. Описова частина постанови адміністративного суду першої інстанції містить у собі короткий зміст позовних вимог і позиції відповідача; пояснення осіб, які беруть участь у справі; інші докази, досліджені судом.

Натомість у описовій частині постанови адміністративного суду апеляційної інстанції має бути зазначено: короткий зміст позовних вимог і постанови суду першої інстанції; короткий зміст вимог апеляційної скарги; узагальнення доводів особи, яка подала апеляційну скаргу; узагальнений виклад позиції інших осіб, які беруть участь у справі; встановлені судом першої інстанції обставини.

Описова частина постанови суду касаційної інстанції містить: короткий зміст позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій; короткий зміст вимог касаційної скарги; узагальнення доводів особи, яка подала касаційну скаргу; узагальнений виклад позиції інших осіб, які беруть участь у справі; встановлені судами першої та апеляційної інстанцій обставини у справі.

Мотивувальна частина постанови адміністративного суду першої інстанції викладається із зазначенням: встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів; мотивів, з яких суд виходив при прийнятті постанови і положення закону, яким він керувався. У мотивувальній частині постанови адміністративного суду апеляційної інстанції міститься інформація про: встановлені судом апеляційної інстанції обставини із посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів; мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався. Мотивувальна частина постанови адміністративного суду касаційної інстанції описує мотиви, з яких суд касаційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався.

Отже, мотивувальна частина постанови адміністративного суду – це її аналітична частина, яка містить фактичне і правове обґрунтування висновків суду по справі. У мотивувальній частині має міститись вказівка, по-перше, на матеріальний закон, на підставі якого вирішено спір, та, по-друге, на процесуальні норми, якими керувався суд при винесенні такого рішення.

Закінчується мотивувальна частина постанови адміністративного суду приблизно так: “На підставі викладеного вище, враховуючи положення (наводяться норми матеріального права) та керуючись статтями (вказуються норми процесуального права), суд ухвалив: ...”

Резолютивна частина постанови адміністративного суду – остаточний висновок суду про задоволення позову чи про відмову у позові повністю або частково. Резолютивна частина постанови суду має бути викладена таким чином, щоб не було незрозумілих висновків і спорів під час його виконання. Виходячи із того, що постанова суду є актом правосуддя, який остаточно вирішує справу, у резолютивній частині слід вказувати вичерпні висновки, зроблені із встановлених у мотивувальній частині фактичних обставин публічно-правового спору.

У резолютивній частині постанови адміністративного суду першої інстанції міститься інформація про: висновок суду про задоволення адміністративного позову або про відмову в його задоволенні повністю чи частково; висновок суду по суті вимог; розподіл судових витрат; інших правових наслідків ухваленого рішення; строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження.

В резолютивній частині постанови адміністративного суду апеляційної інстанції зазначається: висновок суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог; розподіл судових витрат; строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження. Резолютивна частина постанови адміністративного суду касаційної інстанції містить у собі: висновок суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;

розподіл судових витрат; строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження.